

Tartalomjegyzék

<i>Bevezetés.....</i>	<i>3</i>
<i>A kommunikációs és tanulási zavarokról</i>	<i>5</i>
<i>Iskolába indulás előtt.....</i>	<i>11</i>
<i>A diszlexiáról</i>	<i>24</i>
<i>A diszgráfiáról</i>	<i>30</i>
<i>A diszkalkuliáról</i>	<i>34</i>
<i>Gyakori kérdések a diszlexiáról</i>	<i>39</i>
<i>Ajánlott fejlesztő könyvek, füzetek</i>	<i>51</i>
<i>Címjegyzék</i>	<i>56</i>

Bevezetés

Ma Magyarországon a gyermekek jelentős hányada küszködik az iskolában valamilyen kommunikációs vagy tanulási zavarral, nehézséggel. A problémát gyakran csak későn veszi észre a szülő, a pedagógus, pedig a hatékony fejlődés és előrehaladás érdekében, illetve a kudarcélmények felhalmozódásának megakadályozása, csökkentése érdekében nagyon fontos lenne mihamarabb kideríteni, hogy mi valójában a probléma, és hogy mi áll pontosan ennek hátterében.

Kiadványunkkal segíteni szeretnénk a szülőket abban, hogy könnyebben eligazodjanak a kommunikációs és tanulási zavarok között. Szeretnénk segítséget nyújtani ahhoz, hogy gyermekük nehézségeit a lehető legkorábban felismerjék, illetve megtalálják azt az intézményt, amelynek szakemberei hatékonyan tudnak segíteni.

Reméljük, hogy kiadványunkkal sok család könnyebben felismeri a gyermek nehézségeit, és könnyebben megtalálja a fejlesztést, terápiát a rászoruló gyermek számára, ami nélkülözhetetlen ahhoz, hogy teljesértékű, kiegyensúlyozott, boldog felnőtté váljék.

Ezúton szeretnénk köszönetet mondani a Világbank 2002-es Small Grants Programjának, mely támogatásával lehetővé tette tájékoztatónk létrejöttét. Köszönjük a kiadvány lektorainak, hogy észrevételeikkel, tanácsaikkal segítették munkánkat, hogy a lehető legpontosabb, naprakész szakmai anyagot tehesünk olvasóink elé.

Vicsek Annamária
a Napvirág Alapítvány
kuratóriumának elnöke

A kommunikációs és tanulási zavarokról

A magyar iskolákban egyre nagyobb a tanulási nehézséggel, vagy magatartási, beilleszkedési zavarral küszködő gyermekek száma.

Ideális esetben már az óvodában észreveszik a gyermek nehézségeit. Ha a gyermek idejében részesül a megfelelő, és kellő gyakorisággal történő fejlesztésben, terápiában, akkor az iskola megkezdéséig már kiküszöbölhető, vagy legalább lényegesen javítható a fennálló probléma. Gyakran azonban később derül csak ki a nehézség, amikor már elmélyült. Ilyenkor a javulás hosszadalmasabb, és nagyobb erőfeszítést igényel a gyermek, a szülő és a pedagógus részéről is. Ekkor a környezet sok esetben a gyermeket hibáztatja a gyenge teljesítményért, és „butaságával”, lustaságával, vagy csekély igyekezetével indokolják rossz tanulmányi eredményét. Holott a gyermek teljesítménye nem az ő szándékától függ, hanem valóban segítségre van szüksége.

Kommunikációs zavarnak tekintünk minden olyan nehézséget, amely a verbális, tehát a szóbeli kommunikáció szintjén jelentkezik. A továbbiakban azokat a kommunikációs zavarokat fogjuk ismertetni, amelyek

gyakran fordulnak elő tanulási zavarral együtt. Ezért ezeknél a kommunikációs zavaroknál gondolni kell a későbbi tanulási zavar veszélyére, és ha indokolt, szakember segítségét kell kérni a megelőzés érdekében.

- **a megkésett és az akadályozott beszédfejlődés** – akkor mondható megkésettnek egy gyermek beszédfejlődése, ha (kislányok esetében) 2 vagy (kisfiúk esetében) 2,5 éves koráig nem kezd el beszélni. Ilyen esetben nem érdemes arra várni, hogy „majd kinövi”, hanem minél előbb szakemberhez kell fordulni. A logopédus a gyermek kommunikációs állapotának vizsgálata alapján dönti el, hogy elegendő-e a szülőt fejlesztési tanácsokkal ellátni, vagy meg kell-e kezdeni a fejlesztést, a beszédindítást. Az „egyszerű” megkésett beszédfejlődéssel ellentétben ugyanis az akadályozott beszédfejlődésnél, az ún. dysphasia esetében súlyosabb fokú a probléma, ezért spontán soha nem rendeződik, és szakember segítségével is lassan, sok energia-befektetéssel javul. Az akadályozott beszédfejlődésnek későbbi következményei lehetnek a súlyos pöszeség, a dadogás, vagy akár a diszlexia is, tehát minden esetben komolyan kell venni, és foglalkozni kell vele.

- **a beszédészlelés gyengesége** – a gyermek nem hallja ki az egyes beszédhangokat a szóból. Gyakran félreérti, amit mondanak neki, vagy a beszédhangok helyes kiejtése ellenére gyakran mond értelmetlen, de az értelmeshez hasonló hangzású szavakat. Az iskolában az írástanulást is nagymértékben megnehezítheti.

- **a beszédmegértés gyengesége** – a gyermek nem érti meg a hallott mondatot, feladatot. Óvodáskorban akkor figyelhetünk fel rá, ha a gyermek nem szívesen hallgat mesét, vagy kevés dolgot tud felidézni a meghallgatott meséből. Az iskolai teljesítményt azért is rontja, mert a gyermek nem érti meg a felnőtt által adott instrukciókat, irányítást, ezért gyakran úgy tűnik, hogy „mindig mást csinál, mint amit kell”. Gyenge beszédmegértés esetében meg kell vizsgálni, hogy mi áll a gyenge teljesítmény hátterében. Ki kell ugyanis zárni a hallássérülést. Ezért minden esetben indokolt egy részletes hallásvizsgálat is, különösen akkor, ha a gyermek gyakran náthás, esetleg gyakran panaszodik fülfájásra, aminek a hátterében gyulladás lehet, ami nagyfokban rontja a hallási teljesítményt. Az is elképzelhető, hogy a gyermek új, számára addig ismeretlen kulturális közegbe (pl. óvoda vagy iskola) került, ahol – ha még nincs a birtokában, – először

el kell sajátítania azt a szókincset, amelynek biztos ismerete szükséges ahhoz, hogy megértse a szóbeli közléseket.

- **artikulációs, kiejtésbeli hibák** – összefoglalóan pöszeségnek nevezzük, amikor valakinek a kiejtése nagyon eltér a köznyelvi normától, az átlagtól. A probléma lehet enyhébb, amikor például a sziszegők ejtésénél a gyermek nyelve a foga közé csúszik, vagy egy picit renyhén ejti a r hangot. Súlyosabb esetben egyes hangokat teljesen torzul ejt, vagy más hanggal helyettesíti (pl. s hang helyett sz, r helyett j, k helyett t, vagy ny helyett n hangot ejt, stb.). Általános pöszeségről akkor beszélünk, ha a gyermek több hangcsoportot (pl. s-zs-cs, sz-z-c, r-l-j, ty-gy-ny és/vagy ő-ű) is hibásan képez. A pöszeség logopédiai terápiáját nemcsak azért kell már az óvodáskorban megkezdeni, hogy iskolába indulásig minden hangot helyesen ejtsen a gyermek, hiszen ez nélkülözhetetlen a pontos írás és olvasástanuláshoz is, hanem azért is, mert a gyermek szocializációjának, énképének, önértékelésének is fontos eleme.

Vannak az előbbieken kívül olyan kommunikációs zavarok is, amelyek tanulási zavart ritkábban okoznak, de beilleszkedési, viselkedési, önértékelési nehézséget az esetek zömében igen. Ezek a dadogás (a folyamatos

beszédbeli megakadások), a hadarás (a beszéd tempójának felgyorsulása, és az artikuláció összemosódása, renyhése), a hosszantartó rekedtség (ami lehet helytelen hangképzés, túl hangos beszéd, sok kiabálás, vagy valamilyen élettani elváltozás, pl. hangszalagcsomó következménye), stb.

És mit tehetek én?

Akkor segítek a legtöbbet, ha kiskorától kezdve sokat beszélgetek gyermekemmel. Nem csak kérdezgetem, faggatom, hanem mesélek neki. A már kész meséken kívül nagyon hasznos az is, ha mindennapos tevékenységeimet megnevezem, elmondom neki, mit, hogyan, és miért csinállok.

Gyermekemhez mindig lassan, tagoltan, érthetően beszélek, egyszerű szavakat, mondatokat használok. Ezáltal nemcsak helyes mintát adok neki a helyes beszéd elsajátításához, hanem segítem a beszédmegértés fejlődését is.

Érdekes módon vannak olyan esetek, amikor a tanulási zavar tulajdonképpen kommunikációs zavart is eredményez. Ilyen például a diszlexia és a diszgráfia, melyek eredetileg tanulási zavarnak számítanak, azonban az írott/olvasott kommunikációt nehezítik meg, tehát valójában a kommunikáció írásbeliségének zavarát is jelenthetik.

Tanulási zavarnak tágabb értelemben minden olyan állapot tekinthető, amely során a gyermek a tanulás folyamatában nehézségekbe ütközik. A tanulási zavar lehet különféle részképességek gyengeségének következménye. Szűkebb értelemben az olvasás, írás és számolás, mint alapttechnikák elsajátításának nehézségét tekintjük tanulási zavarnak, tehát a diszlexiát, a diszgráfiát és a diszkalkuliát. Mivel az olvasás, írás és számolás nehézsége az utóbbi időben egyre nagyobb figyelmet kap a pedagógiában, és a legtöbb félreértés és tévhit, ugyanakkor a legnagyobb információhiány is velük kapcsolatos, ezért ezeket külön, részletesen fogjuk tárgyalni.

Iskolába indulás előtt...

Az óvodás gyermeknek az iskolába indulásig rengeteg követelményt kell teljesítenie. Ha a követelményeknek megfelel, akkor „iskolaérettnak” mondható. Ha iskolaérett egy gyermek, akkor megfelelőképpen tud majd figyelni az órákon, végig tudja majd ülni a 45 percet, zökkenőmentesen tud majd megtanulni írni, olvasni, számolni, és nem utolsósorban: megfelelőképpen, „iskolásan” tud majd viselkedni. Ha azonban nem várjuk ki az iskolaérettség kialakulását, előbb-utóbb a felszínre fognak bukkanni a problémák. A gyermek az iskolában csak a kudarcok sorozatát fogja megélni, ami idővel komoly beilleszkedési, magatartási problémákat is eredményezhet.

Vannak azonban olyan esetek is, amikor a gyermek csupán egy-két területen mutat némi elmaradást. Ilyenkor elindulhat ugyan iskolába, de a gyengébb területeknek nagyobb figyelmet kell szentelni, a későbbi tanulási zavarok kialakulásának megakadályozása, megelőzése érdekében.

Bár a szülőnek joga és felelőssége eldönteni, hogy iskolába iratja, vagy még egy évig az óvodában tartatja gyermekét, azonban mégsem csak a szülő feladata, hogy eldöntse, iskolaérett-e a gyermeke. Az esetek zömében ezért

érdeemes kikérni szakember vizsgálatát, tanácsát. Többgyermekes családokban van ugyan a szülőknek összehasonlítási alapja, tapasztalata a nagyobb gyermek iskolakezdésével, az iskolák követelményeivel, illetve a gyermek tanulmányi teljesítményével kapcsolatban. Szakvizsgálattal azonban megbizonyosodhatunk arról, hogy esetleges aggályaink valósak-e, nem ijedtünk-e meg jobban a kelleténél, illetve nem gondoltuk-e kisebbnek valamely problémát.

A Nevelési Tanácsadóknál általában komplex pszichológiai-pedagógiai, iskolaérettségi vizsgálatban részesülhetnek a gyermekek, ami alapján megtudhatjuk, van-e még valamilyen fejlesztésre szüksége gyermekünknek az iskola megkezdése előtt. (A fővárosban minden kerületben van Nevelési Tanácsadó, amely a kerületi bejelentett lakcímmel rendelkező, vagy a kerület intézményeibe járó gyermekeket fogadja. Vidéken szintén lakcím vagy intézmény szerinti, városi vagy megyei Nevelési Tanácsadóhoz fordulhatunk segítségért. Pontos címet, elérhetőséget a tudakozótól, vagy a helyi Polgármesteri Hivatal Művelődési Osztályán kérhetünk.)

A sikeres iskolai előmenetelhez nélkülözhetetlen a gyermek szóbeli (verbális) kommunikációjának megfelelő szintű fejlettsége.

Iskolába induláskor a **gyermek beszédének jellemzőit** – megfelelő fejlettség esetében – a következőképpen írhatjuk le:

✓ **pontos a beszédészlelése** – a gyermek pontosan „kihallja”, hogy egy szó milyen hangokból áll; pontosan észleli a zöngés-zöngétlen hangokat (meg tudja mondani, hogy „morgós”-e a hang vagy „nem morgós”), pontosan észleli a hangok hosszúságát (meg tudja mondani, rövid-e a hang, vagy hosszú). Ez a készség az írás elsajátításához nélkülözhetetlen.

Egy kis játék...

„Papagájosdi” – szavak, hangsorok utánmondatása. Instrukció: „Játszunk papagájosdit! Én mondom valamit, te leszel a kis papagáj: pontosan ismételd meg, amit mondtam!” Először egyszerű, rövid, a gyermek által ismert szavakat mondunk, majd egyre bonyolultabbakat, akár „halandzsa” nyelven is mondhatunk hangsorokat. A lényeg az, hogy a gyermek pontosan ismétlje meg. Akár cserélhetünk is szerepet: a szülő a papagáj, és pontosan (vagy szándékosan hibásan) megismétli a gyermek által mondott szót, hangsort. Az is fejlesztő hatású, ha a gyermeknek kell ellenőriznie, hogy a szülő ügyes papagáj volt-e!

✓ **megfelelő a szókincse** – az életkorában elvárt szavakat megérti, illetve megfelelően használja. Az egész iskolai előmenetel alapfeltétele.

És mit tehetek én?

Beszélgetés, mesélés közben gyakran megbizonyosodok arról, hogy gyermekem pontosan megért-e bizonyos szavakat. Sokszor rákérdezek, „Mi a gyökér? Mire való a járda? Stb.” Ha úgy érzem, hogy gyermekem nem ért, vagy hibásan értelmez egy szót, akkor egyszerű szavakkal és mondatokkal elmagyarázom neki, hogy mit jelent. Ha van rá lehetőség, meg is mutatom neki, hogy mi az, hiszen könnyebben rögzül a gyermekben az, amit megtapasztal, esetleg meg is foghat, ki is próbálhat, mint az, amire pusztán szóbeli magyarázatot kapott.

Egy kis játék...

„Barkochba” – egyszerűbben. „Találd ki, mire gondoltam! Gondoltam egy járműre, aminek négy kereke van, kék színű, és nagyon sok ember utazik rajta!” – „Autóbusz!” „Most te gondold valamire, meséld el nekem, és én megpróbálom kitalálni!” Később bonyolíthatjuk úgy, hogy az, aki gondolt, csak igen-nel vagy nem-mel válaszolhat, a kitaláló pedig kérdéseket tesz fel, egyre szűkítve a kört. Ilyeneket lehet kérdezni: „Élőlény? Tárgy? Szerszám? Akkora, mint az asztal? Nagyobb, mint egy pohár? Stb.

✓ **pontos a beszédmegértése** – megérti a hallott mondatokat, szókapcsolatokat, szócsoportokat, utasításokat. A beszédmegértés az egész iskolai előmenetel alapfeltétele, hiszen a gyermek csak e készség biztos birtoklása esetén tud jól teljesíteni.

Egy kis játék...

„**Okosat mondtam, vagy butát?**” – igaz és hamis állítások mondása. Pl. „Ha fázom, le kell vetnem a pulcsimat. Igaz?” ... „Nyáron esik a hó. Igaz?”... Stb. Biztathatjuk a gyermeket, hogy ő is mondjon okos, illetve hamis dolgokat, a szülő pedig találja ki, igaz-e vagy sem. Hasonló játék a „Butuska Balambér az orvosnál”, ami már akár 3-4 éves korban játszható, amikor a gyermeknek a testrészek megnevezését tanítjuk. Azt mondjuk pl. „fáj a fejem!” miközben a hasunkra mutatunk! A gyerekek jól szórakoznak az ilyen és hasonló vicces játékok alkalmával, miközben észre sem veszik, hogy fejlesztjük őket...

✓ **pontos a beszédhangok kiejtése** – a pontos olvasás feltétele; illetve a szocializáció, az önértékelés fontos eleme.

És mit tehetek én?

A hangutánzás nagymértékben fejleszti a szájmozgásokat. Utánozhatjuk pl. állatok, járművek, vagy a környezetünkben lévő tárgyak (pl. óra, kalapács, vízcsöpögés) és jelenségek (pl. az eső, a szélfújás, a dörgés, stb.) hangját.

Az ajak-és nyelvtorna is ügyesíti az artikulációs mozgásokat. Fújunk föl lufit, nyaljuk körbe a szánkat, együnk ropit kéz nélkül, vagy együnk pudingot vastag szívószálon keresztül, és még sok más vicces és szórakoztató, de fejlesztő tevékenységet találhatunk ki!

✓ **helyes mondatszerkezetekkel beszél** – a magyar nyelv ragjait, toldalékait, mondatalkotását, stb.

helyesen alkalmazza. Az előzőhöz hasonlóan, ez a készség is az egész iskolai előmenetel alapfeltétele; az énkép, az önértékelés, a szocializáció fontos eleme.

Egy kis játék...

„Elkezdem a mondatot, fejezd be!” – játszhatjuk képeskönyvek segítségével, segítő kérdésekkel: „Ki ez? Mit csinál? Hol ugrál?” végül: „Mit meséltünk a képről?” Ha a gyermek ezek után sem mond teljes mondatot, vagy nyelvtanilag hibás mondatot mond, akkor mintát adunk neki: „A mókus ugrál az ágon.” Játszhatjuk képekkel, kedvenc játékokkal vagy akár anélkül is. Hasonló szerkezetű mondatokkal gyakoroljunk (vicces mondatokat is ki lehet találni!), pl.: „A mókus ugrál a ...(hol?)” „... az ágon.” „A mókus ugrál a felhőn”. „A mókus ugrál a szekrényen”... Stb.

✓ **összefüggően tud beszélni valamilyen témakörrel**, legyen az akár spontán témaválasztás, vagy konkrétan meghatározott témakör – tud „mesélni” valamiről; kívánságait, érzéseit, érzelmeit megfelelőképpen ki tudja fejezni, tud segítséget kérni, tud érvelni, indokolni, kiállni valami mellett vagy ellen. Mindez azért fontos, hogy később, az iskolában a tananyag számonkérésekor elfogadhatóan tudja majd visszaadni a tanultakat; képes legyen a mindennapos élethelyzetekben megnyilvánulni, és hogy megállja helyét a különféle verbális kommunikációs helyzetekben.

És mit tehetek én?

Sokat beszélgetek gyermekemmel, hogy helyes mintát adjak neki. Ha ő önállóan csak keveset mesél nekem összefüggően valamiről, akkor segítő kérdéseket teszek fel neki. Kerülöm az olyan kérdéseket, amire igen vagy nem a válasz! „Mesélj nekem arról, hogy mit csináltál az oviban!” – segítő kérdéseket most is feltehetünk, például: „Kivel játszottál az udvaron? ... Mivel játszottál? ... Nehéz volt felmászni a mászókára? ... Gyorsan futottál? ... Stb.” Mintát mindig adhatunk a mondatalkotáshoz, mondatbővítéshez, például: „Emlékszel, mit csináltunk tegnap? Tegnap délután kimentünk a játszótérre. ... Amíg én a padon ültem, addig te gyorsan fölmásztál a mászókára – így történt? ... És utána építettél egy magas homoktornyot. Nagyon izgultál, nehogy a gyerekek lerombolják. Stb.”

Az iskolákban az első hónapokban nagy hangsúlyt kellene fektetni ezeknek a területeknek a fejlesztésére, hogy megalapozzák az olvasás, írás és számolás elsajátításához szükséges képességeket. Ha csupán egy-két területen van apróbb elmaradás, és az iskola kellő időt és gyakorlóanyagot biztosít az év eleji megalapozásra, akkor feltehetően nem lesz gond, hiszen a gyermek az első néhány hónapban egy kis szülői segítséggel, otthoni gyakorlással be tudja hozni az elmaradást. Ha azonban meg szeretnénk győződni arról, hogy gyermekünk megfelelő fejlettségi szinten van az említett területeken, mindenképpen kérjük logopédus vizsgálatát, illetve tanácsát a későbbi

kommunikációs nehézségek megelőzése, illetve a már meglévők helyreállítása érdekében.

Egy **iskolaérett nagycsoportos korú gyermekről** a megfelelő beszédkésztségen kívül a következők mondhatók el:

✓ **szívesen és aktívan vesz részt az óvodai foglalkozásokon**, figyelmét a foglalkozásra összpontosítja; ritkán terelik el környező ingerek. (Az óvodai foglalkozások a gyerekek figyelmétől függően fokozatosan hosszabbodnak az óvodai nevelési év során, hogy a gyermekek idővel hozzászokjanak a 45 perces órákhoz. Ha a gyermeknek az óvodában nehézséget jelent a foglalkozáson való aktív részvétel, minden bizonnyal az iskolában is nehezebbé fog esni az órán való megfelelő figyelő magatartás.)

És mit tehetek én?

Ma már nagyon sokféle fejlesztő füzet, feladatlap-sorozat kapható óvodás gyermekek részére. Gyermezem óvónőitől kérhetek tanácsot, javaslatot, hogy milyen füzetet vegyünk meg. Délutánonként, ha a gyermek nem fáradt, akkor elővesszük ezeket a játékos feladatokat, és iskolásdit játszunk, „tanulunk”. Egy-egy alkalommal csak addig oldunk meg ilyen feladatokat, amíg a gyermeknek örömteli ez az időtöltés, hiszen nem akarom elvenni tőle a kedvét. Az így töltött idő egyre hosszabb lesz – eleinte csak egy-két feladatot oldunk meg, majd egyre hosszabb ideig lesz kedve és türelme hozzá.

✓ a gyermek **biológiailag is érett az iskolára:** ezt nemcsak a fogváltás beindulása és a testi növekedés jelzi, hanem az is, hogy nem fáradékony, illetve már nem igényli a délutáni alvást (Nagycsoportos korra jelentősen lecsökken a gyermekek délutáni alvásigénye. Sok óvodában ezért hívják inkább csendes pihenőnek a délutáni alvást, hiszen nem kényszeríthető a gyermek arra, hogy el is aludjon, de a gerincének pihentetése szempontjából mindenféleképpen ajánlatos fél-egy órát feküdni. Az iskolában azonban sem a délutáni alvásra, sem a csendes pihenőre nem lesz lehetősége a gyermeknek. Ha ez a biológiai érettség nem következik be iskolába indulásig, akkor néhány hónapon belül várható a gyermek teljes kimerültsége, ami betegségként, vagy rossz tanulmányi eredményként is megjelenhet.)

És mit tehetek én?

Gyermekem biológiai érését nem tudom befolyásolni, csak elfogadni. Ha gyermekem nagyon is igényli a délutáni alvást, és annak elmaradása esetében nyugós, akkor tudomásul veszem, hogy biológiailag még nem érett az iskolakezdetre, ezért még inkább várunk a beiskolázással.

Az óvónőkkel rendszeresen konzultálok azzal kapcsolatban, hogy véleményük szerint a gyermekem mennyire tudja fizikailag is teljesíteni a nagycsoportos követelményeket.

✓ a gyermek csoportban is jól foglalkoztatható: kivárja a sorát, ha az óvónő kérdez valamit; nem igényli, hogy az óvónő folyton vele foglalkozzon, rá figyeljen; kialakult a feladattudata – a kapott feladatot önállóan, állandó felnőtt jelenlét nélkül is meg tudja oldani. (A legtöbb iskolában magasabb az osztálylétszám, mint amihez a gyermek az óvodai csoportban hozzászokott. A gyermeknek ezért mindenféleképpen előnyére válik, ha tudomásul veszi, hogy rajta kívül még sok más gyermek is létezik, akikkel a felnőttnek, a pedagógusnak foglalkoznia kell. Az iskolaérettségnek egyik feltétele a **szociális érettség**, amely megléte esetén a gyermek megfelelően tud viselkedni egy csoportos szituációban: türelmesen kivárja a sorát, egyedül is elmélyülten, önállóan el tudja végezni feladatait, s ha segítségre szorul, türelmesen kivárja, amíg a felnőtt rá tud figyelni. Ennek hiányában az iskolában igen korán viselkedési problémák jelentkezhetnek. Hiszen ha a gyermek megszokta és elvárja, hogy mindig vele foglalkozzanak a felnőttek, akkor az iskolában mindent el fog követni annak érdekében, hogy a tanítónő rá figyeljen. Ilyen esetekben gyakran előfordul bohóckodás, vagy „rosszalkodás” a felnőtt figyelmének megnyerése érdekében.)

És mit tehetek én?

Gyermekemet gyakran viszem olyan helyre, ahol sok gyermek van, pl. játszótérre, játszóházba, ismerősökhöz, barátokhoz. Ilyen szituációk segítik elő gyermekem szocializációját: ezekben a helyzetekben sajátítja el, hogy hogyan kell viselkednie akkor, ha mások is jelen vannak rajtunk kívül, és nem csupán rá összpontosítom teljes figyelmemet.

✓ **megfelelő fejlettségük a részképességei,** intellektuálisan is éretté vált az iskolára: az életkorában elvárnak megfelelő a látási, hallási, tapintási és mozgásos észlelése, jó a megtartó emlékezete, jól tájékozódik térben és időben, jól érti és használja a viszonyfogalmakat, megfelelőképpen észleli és tartja a dolgok adott sorrendjét. Fontos, hogy a gyermek elérje az absztrakt gondolkodásnak azon szintjét, amely majdan képessé teszi őt arra, hogy pl. a ty-betű számára ne „tyűk”-betű legyen, hanem a ty hang jele, amit nemcsak kódolni, hanem dekódolni, felismerni is tud. (Mindezek a részképességek nélkülözhetetlen előfeltételei a sikeres olvasás, írás és számolástanulásnak. Valamelyik gyengébb fejlettsége bizonyos fokú tanulási nehézséget eredményezhet, ezért érdemes kiemelt figyelmet szentelni nekik már az iskola megkezdése előtt is.)

Egy kis játék

„Memórijáték” – az emlékezet fejlesztéséhez. A kereskedelmi forgalomban rengeteg memóriakártya

kapható, mi is gyárthatunk otthon ilyeneket: még nagyobb lesz a játék öröme, ha együtt döntjük el, mi kerüljön a kártyákra, és ha együtt rajzoljuk meg azokat! A játék lényege: minden kártyának van egy párja. Megkeverjük a képeket, és lefordítva lerakjuk őket. Minden játékos két képet fordíthat meg: ha egyformát húzott, az övé marad, ha viszont nem pár, akkor visszafordítja. Az nyer a végén, aki a legtöbbet gyűjtötte össze. Úgy nehezíthetünk, hogy nem egyforma, csak hasonló képeket rajzolunk (pl. az egyik fán virágok vannak, a másikon pedig almák) – ilyenkor, ha párt húzunk, azt is el kell mondani, hogy miért nem teljesen egyforma a két kép (kiváló látási észlelés fejlesztő játék!). Más szabályokat is kitalálhatunk: pl. a pár egyik képén villa van, a másikon kés (ha megtaláljuk, elmondjuk: mindkettő evőeszköz), és így tovább...

„Látod-e, amit én is látok?” – a látási figyelem és észlelés fejlesztéséhez. Utcán sétálás vagy autózás közben játszhatjuk. Azt kérdezzük : „Látod-e azt a bácsit, akinek fekete kalapja van?”. A gyermek jól szétnéz, és ha meglátja, megmutatja, hol van. Ilyen játékkal izgalmas a hosszantartó kocsikázás, buszozás is! A gyermek is kérdezhet – ez esetben a kifejezőkészsége is fejlődik!

„Mit hallasz?” – hangok felismerése, a hallási figyelem és észlelés fejlesztésére. Hangot adó tárgyakkól gyűjtünk össze néhányat: óra, dobozban golyó, csörgő, papír (ha eltépjük, vagy összegyűrjük), pohár (ha megkocogtatjuk), stb. Előbb mindegyiknek kipróbáljuk a hangját. Ezután a gyermek becsukja a szemét (akár be is köthetjük egy kendővel, hogy izgalmasabb legyen. Megszólaltatjuk valamelyik tárgyat, ő pedig kitalálja, hogy mit hallott. Nehezebb a játék, ha több hanggal játsszuk, vagy egymás után két-három hangot szólaltatunk meg – ekkor a gyermeknek azt is meg kell mondania, hogy melyik volt az első, második, harmadik hang. És ez már a sorrendiség észlelését is fejlesztli!

A beiskolázást megelőzően mindenféleképpen érdemes meggyőződni arról, hogy az imént ismertetett területek milyen fejlettségi szinten állnak a gyermeknél. Ha az iskolaérettségi vizsgálat nagyon sok területen mutat elmaradást, akkor célszerű a Nevelési Tanácsadó javaslata alapján „évhalasztás” mellett dönteni. Az évhalasztás azonban csak akkor lesz eredményes, ha a gyermek rendszeres felzárkóztató fejlesztésen vehet részt az ezt követő tanévben. Ugyanis nem várható, hogy „magától beérik”, hanem komoly fejlesztésre van szüksége ahhoz, hogy a következő tanévben iskolaéretten kezdhesse meg az első osztályt.

És mit tehetek én?

Ha gyermekem felzárkóztató foglalkozásra jár, igyekszem őt rendszeresen elvinni a fejlesztésre. Ha betegség miatt hiányoznánk, igyekszem gyermekemmel pótolni a kihagyott feladatokat. Gyakran érdeklődöm a fejlesztő szakembertől, hogy hogyan teljesít, hogyan fejlődik a gyermekem, mire kell otthon is több időt szánni. Nyugodt körülményeket (tévé- és rádiózajtól mentes csendet) és megfelelő tárgyi feltételeket (megfelelő magasságú asztal és szék, hegyes ceruzák, füzet, stb.) teremtek, elegendő időt biztosítok, és segítséget, figyelmet nyújtok gyermekemnek ahhoz, hogy a kapott „házi feladatokat” meg tudja oldani. A rendszeres feladatvégzéssel gyermekemnél könnyebben kialakul a feladattudat, és az iskolában nem fog gondot jelenteni a házi feladat rendszeres, lelkiismeretes elvégzése.

A diszlexiáról

A diszlexia az egyik leggyakrabban előforduló tanulási zavar. Akkor beszélünk diszlexiáról, ha diszharmónia, eltérés jelentkezik a gyermekkel szembeni jogos elvárások (pl. a gyermek adottságai, értelmessége) az olvasástanításra szánt idő és gyakorlási mennyiség, valamint az olvasási eredmény között (Meixner Ildikó). A diszlexia tehát az olvasás elsajátításának nehézségeként nyilvánul meg. Elsődlegesen a nyelvi fejlettség zavara, a diszlexiások 90-95%-ának ugyanis a nyelvi fejlődése is problémás. A diszlexia gyakran együtt jár írási és/vagy számolási nehézséggel (diszgráfia, illetve diszkalkulia), hiszen mindhárom háttérében ugyanaz a részképesség-gyengesség állhat.

A diszlexia tünetei már korán észrevehetőek. Vannak olyan jelek, amelyek még az olvasás- és írástanulás megkezdése előtt kimutathatók. Ezek az úgynevezett diszlexia-veszélyeztetettségre, vagy a hivatalos diagnózis szerint tanulási nehézség-veszélyeztetettségre utaló jelek, melyek már az óvodában nagycsoportos korban kimutathatók logopédiai vizsgálattal. Amennyiben egy gyermek veszélyeztetettnek diagnosztizált, úgy célszerű őt megelőző fejlesztő logopédiai, úgynevezett diszlexia-

prevenációs foglalkoztatásban részesíteni a diszlexia kialakulásának megelőzése érdekében.

Vannak azonban olyan esetek is, amikor jóval később, az általános iskola második, vagy harmadik osztályában, vagy akár a felső tagozatban derül ki az olvasási nehézség. Ennek nem minden esetben a pedagógus szakképzetlensége az oka. Vannak ugyanis olyan gyermekek, akik olyan „túlélési” technikákat, ún. kompenzációs stratégiákat dolgoznak ki, amelyek segítségével egy ideig jól vagy közepesen teljesítenek. Később azonban belefáradnak ennek a, nagy energia-befektetést igénylő technikának az alkalmazásába, ami gyakran hirtelen romlasként jelentkezik a tanulmányi eredményben. A gyermekek még ilyenkor is lehet segíteni. De minél később kezdjük meg a diszlexia-terápiát, annál hosszabb javulási időre számíthatunk, és a gyermek, a pedagógus és a szülő részéről is nagyobb erőbefektetésre, több gyakorlásra, kitartásra lesz szükség.

Az olvasási nehézséggel küszködő gyermekeknek csupán egy része mondható súlyos esetnek. Az ő előéletükben szinte kivétel nélkül fellelhető az örökletesség (pl. apai vagy anyai ágon valamely felmenő beszéd- vagy olvasási problémája) vagy egy apró, sokszor orvosilag sem

kimutatható károsodás (pl. születés közben elszenvedett agyi oxigénhiányos állapot, vagy korai gyermekkori károsító tényező, betegségorozat). Az ő esetükben is kezelhető a diszlexia, de várható, hogy marad néhány, a diszlexiára utaló „maradványtünet”, ami egész életükben végigkíséri őket. Ezek a maradványtünetek ellenére, illetve tőlük függetlenül azonban ők is tovább tanulhatnak, és megtalálhatják azt a szakterületet, amely érdeklődésüknek, különleges képességeiknek, tehetségüknek is megfelel.

Az olvasási nehézséggel küszködők másik, számottevőbb része enyhébb esetnek mondható. Ők is a diszlexiára jellemző tüneteket mutatják, de náluk nincs a háttérben semmilyen szervi (agyi) alapja a nehézségnek. Ők is ugyanúgy diszlexia-terápiára szorulnak. Azonban a terápia végén várhatóan tünetmentes lesz az olvasási teljesítményük, hiszen az olvasási nehézség háttérében náluk valamilyen részképesség-gyengeség, vagy nem megfelelő olvasási technika rögzülése feltételezhető.

A továbbiakban felsoroljuk azokat a jellemző diszlexia-tüneteket, amelyeket szülőként is könnyen észrevehetünk gyermekünkön.

Már az olvasástanulás előtt, óvodáskorban vannak figyelmeztető jelek, melyek megléte esetén indokolt szakember segítségének kérése:

- ✓ a családban már előfordult a probléma
- ✓ súlyos beszédhibás volt a gyermek
- ✓ mozgásbeli ügyetlenség

Az olvasástanulás idején a következő jeleket tekinthetjük figyelmeztetőnek:

- ✓ nehezen megy a betűtanulás – a gyermek nehezen jegyzi meg az új betűket, több időre van szüksége, hogy az újonnan tanult betű berögzüljön
- ✓ olvasáskor betűket téveszt – a leggyakrabban azokat a betűket tévesztik, amelyek a látási kép alapján hasonlítanak egymásra (pl. b-d-p-g, a-e, ó-ú, h-n-m, t-f-j, stb.), vagy hallási hasonlóságuk miatt téveszthetők könnyen (pl. zöngés-zöngétlen párok: v-f, t-d, stb.)
- ✓ a betűket felismeri ugyan, de összeolvasási nehézségei vannak – nehezen alakul ki az összeolvasás technikája
- ✓ lassú az olvasási tempó – sok időbe telik az egyes betűk felismerése, felidézése

- ✓ nem érti meg az olvasottakat.

A későbbiek során 2-3. osztálytól a következő olvasásbeli tünetek alapján gyaníthatunk olvasási nehézséget:

- ✓ olvasáskor sok betűtévesztés fordul elő – ez megnyilvánulhat betűcsereként (az előbb említett tévesztések szerint), betűkihagyásként, betűbetoldásként, vagy éppenséggel a betűk sorrendjének felcseréléseként

- ✓ lassú az olvasási tempója – olvasása „döcögő, makogó”, a hosszabb szavakat előbb magában betűzi, majd ezt követően mondja ki egyben

- ✓ gyenge a szövegértés – az elolvasott szavakat, mondatokat, szöveget nem érti meg, vagy rosszul értelmezi.

És mit tehetek én?

Sokat olvasok, mesélek gyermekemnek. Eleinte képeskönyvekből, hogy a képek segítsék a megértést, később olyan könyvekből, amelyekben nagy, könnyen felismerhető betűk vannak. A könyvet mindig úgy tartom, hogy a gyermek is láthassa a betűket. Ujjammal követem azt, amit éppen olvasok, hogy a gyermek is követhesse, ha akarja. Olyan könyveket, történeteket olvasok gyermekemnek, amit ő választ, vagy ami arról szól, ami a leginkább érdekli őt. Ezáltal ő is szívesebben barátkozik majd az olvasással.

Ha gyermekem diszlexiás, és terápiára jár, akkor

rendszeresen érdeklődöm a fejlesztő szakembernél gyermekem fejlődéséről. Tanácsot, gyakorlóanyagot kérek tőle az otthoni gyakorláshoz. Biztosítom a körülményeket ahhoz, hogy gyermekem a kapott „házi feladatokat” rendszeresen és pontosan megoldja.

A diszlexia gyakoriságára ma nagyon sokféle statisztikai adatot hallhatunk. Különböző felmérések 1,8-25%-ra teszik az előfordulását. Ennek magyarázata feltehetően az, hogy az említett vizsgálatok mind más-más szempontból, más követelmények szerint vizsgálják az olvasási teljesítményt. Annyi azonban elmondható, hogy nagy előfordulási gyakorisága miatt (a súlyos esetek 3-5%-os gyakorisággal fordulnak elő) a témának mindenféleképpen kiemelt figyelmet kell szentelni, és a rászorulókat megfelelő, rendszeres terápiában kell részesíteni.

A diszgráfiáról

A diszlexiás gyermek szinte minden esetben írászavarral is küzd, hiszen amit rosszul olvas, azt rosszul is írja. A diszgráfia azonban önállóan is megjelenhet, jó olvasási teljesítmény mellett.

Alaki diszgráfiáról akkor beszélünk, ha csupán a kézírás külalakjában tapasztalhatók a tünetek (görcsös, szálkás a vonalvezetés, csúnya, szinte olvashatatlan az íráskép, szabálytalanok a betűk, de a helyesírás pontos). Ezzel szemben *tartalmi diszgráfiának* nevezzük azt, amikor az előzőek mellett előfordulnak betűtévesztések, betűkihagyások, és jellemző tünete még a rossz helyesírás. (A diszlexia zömmel tartalmi diszgráfiával jár együtt.)

A súlyos tartalmi diszgráfia esetén a terápiás fejlesztés során az egyes betűk írásának újratanulását, megerősítését kell végezni, és nagy hangsúlyt kell fektetni a beszédhanghallás (hang és betű kapcsolata, hosszú, illetve rövid magán- és mássalhangzók pontos észlelésének, valamint a zöngés-, zöngétlen hangok megkülönböztetésének), a betűzés, szótagolás fejlesztésére, illetve 3. osztálytól a helyesírási, nyelvtani szabályok újratanulására, megerősítésére.

A kifejezetten csak a helyesírás szabályainak alkalmazási nehézségeit *diszortográfiának* nevezzük, bár minden (tartalmi) diszgráfiás gyermeknek vannak helyesírási gondjai is.

A diszlexiához hasonlóan, a diszgráfia korai tünetei is könnyen észrevehetőek. Ma már a legtöbb óvodában végeznek a logopédusok a nagycsoportos gyermekeknél olyan szűrővizsgálatot, amely segítségével észrevehető, ha egy gyermek diszgráfia veszélyeztetett. Ez esetben nélkülözhetetlen a gyermek fejlesztése a diszgráfia kialakulásának megelőzése érdekében.

A diszgráfia korai tünetei (nagycsoportos óvodás korban):

- ✓ gyenge a finommozgások kivitelezése (gondot jelent a fűzés, gombolás, célirányos mozgás, pl. vízöntés, ollóhasználat)
- ✓ gyenge a formafelismerése, gyenge a tapintása (nehezen tud tapintással felismerni tárgyakat)
- ✓ nem szeret színezni, rajzolni
- ✓ helytelenül fogja a ceruzát (marokra, vagy „háromujjasan”)

✓ színezéskor, rajzoláskor erősen, görcsösen fogja a ceruzát, vonalvezetése pontatlan, görcsös, színezéskor kimegy a vonalból, nem fedi tökéletesen a fehér felületet

✓ pontatlan a formamásolása, labirintusos feladatlapon pedig gyakran „nekimegy” a vonalnak.

És mit tehetek én?

Gyermekem kézügyességét nagyfokban fejleszti, ha sok „kézmozgató” tevékenységet folytatunk: pl. gyurmázás (akár házi készítésű só-liszt gyurmával), papírhajtogatás (Origami), festés, bábok, vagy más játékok közös készítése régi anyagokból, dobozokból ragasztással, varrással, stb. Olyan mondókákat is tanulhatunk, amelyek közben az ujjainkat mozgatjuk (pl. Hüvelykujjam almafa...). Ha gyermekem nem szeret színezni, az minden bizonnyal azért van, mert ő tudatában van annak, hogy ez neki nem megy. Ez esetben nem kényszerítem őt a színezésre, hanem más technikákat kínálok fel neki (pl. ujjfestékekkel festheti be a felületet, vagy apróra tépett papírdarabkák, termékek, magok ráragasztásával, stb.), hiszen fontosabb, hogy az alkotás örömét élje meg, ne pedig a kudarcot.

Ha egy gyermeknél ilyen vagy hasonló jeleket észlelünk, akkor azt mondjuk rá, hogy diszgráfia-veszélyeztetett, vagy gyenge a grafomotoros fejlettsége. Ebben az esetben célszerű megkezdeni a grafomotoros fejlesztést, a probléma súlyosbodásának megelőzése érdekében.

Mivel a diszgráfia igen gyakran jár olvasási nehézséggel is, a gyakorlatban a terápiájuk is általában közösen történik, azaz, a diszlexia-terápiás órán az írástechnika és a helyesírás fejlesztése, illetve későbbi osztályfokban a nyelvtani szabályok tudatosítása, bevésése is folyik.

A diszkalkuliáról

A diszkalkulia a számolás területén jelentkező zavar. Olykor együtt jár olvasási és/vagy írási nehézséggel (diszlexia, illetve diszgráfia), hiszen mindhárom háttérben ugyanaz a részképesség-gyengeség állhat, de gyakori, hogy írás és olvasászavar nélkül, elkülönülten jelentkezik és a matematikában nyújtott gyenge teljesítmény alapján válik szembetűnővé.

Az iskolai matematikatanulásnak egyik alapfeltétele, hogy a gyermek iskolába induláskor hatos számkörben biztonsággal mozogjon. Ez nemcsak azt jelenti, hogy hatig el tudjon számlálni, hanem a hatos körön belül összeadni, kivonni, pótolni tudjon, természetesen „az óvodás matematika nyelvén”. Ezen kívül ismernie kell az alapvető matematikai fogalmakat, mint pl. a több, kevesebb, ugyanannyi, semennyi, stb. Fontos még az is, hogy megfelelő fejlettségű legyen a beszédmegértése, hiszen csak ez esetben tudja majd jól megoldani a szöveges feladatokat. A matematikához nem utolsósorban fontos még a logikai gondolkodás, az ok-okozati következtetések, az összefüggések felismerésének fejlettsége is, hiszen a matematikai példák egy részét ilyen feladatok képezik. Nélkülözhetetlen még a megfelelő térbeni és időbeni

tájékozódás fejlettsége is. Mindezek hiánya, vagy gyengébb fejlettsége egy nagycsoportos korú óvodás gyermeknél diszkalkulia-veszélyeztetettségre utalhatnak.

Egy matematika-érett nagycsoportos korú gyermek felismeri a számokat, szívesen próbálkozik önállóan is a számok írásával. Játék közben gyakran megszámlál dolgokat, társasjátéknál megfogalmazza, kinek van több, kevesebb. Szívesen vesz részt a számolás-mérés, azaz az óvodai „matematika” foglalkozásokon. Ha egy gyermek nem érdeklődik ilyen szinten a matematika és a számok iránt, az még természetesen nem jelenti azt, hogy diszkalkulia-veszélyeztetett. Ezt azonban egy logopédus szakember részletes vizsgálattal biztonsággal meg tudja állapítani, és amennyiben indokolt, megelőző fejlesztő foglalkozást tud ajánlani.

A diszkalkulia az iskolában különböző korosztályokban nagyon változatos tünetekkel jelentkezhet, melyek közül néhányat – a teljesség igénye nélkül – a továbbiakban sorolunk fel:

- ✓ nehézséget okoz a matematikai műveletek jeleinek (+, -, ·, :, <, >, =) pontos felismerése, értelmezése
- ✓ számláláskor (történjen az egyesével, vagy kettesével, növekvő, vagy csökkenő sorrendben) számokat

kihagy, vagy tízeseket, százásokat átugrik (pl. egyesével így számlál: ..., 118, 119, 200, 201,..., vagy csökkenő sorrendben: ..., 92, 91, 80, 89, 88, 97,..., stb.)

✓ nem biztos abban, hogy melyik tízes, vagy melyik százás következik (pl. 59 után 40-et, 299 után 400-at, vagy 509 után 600-at mond)

✓ rosszul, kezdetleges technikával használja ujjait a matematikai művelet-végzéshez. Az ujjhasználat nem minden esetben jelent rossz technikát. Ha ugyanis a $7+8$ feladatot úgy számolja ki, hogy ujjaival hetet mutat, azt tízig pótolja (tehát hozzányit +3 ujjat), aztán a másik kezével még ötöt, akkor ez egy érett, megfelelő technika a tízes átlépéshez. Ha azonban kinyitja 7 ujját, és hozzászámlálja, azaz lelépegeti hozzá még a nyolcat, akkor az helytelen, kezdetleges, ráadásul sok időt igénybe vevő technikának számít.

✓ nincs technikája, vagy rossz technikát használ a tízes átlépéssel történő összeadáshoz, illetve kivonáshoz (pl. csak az ujjaival tudja leszámlálni, hogy mennyi $9+6$)

✓ nem tartja pontosan az irányt az írásbeli matematikai műveletek végzésénél (nem tudja pontosan, hogy összeadásnál, kivonásnál, szorzásnál, illetve osztásnál jobbról, vagy balról kell-e kezdeni a műveletet, vagy a

többjegyű számok írásbeli szorzásánál jó irányból kezdi ugyan a műveletvégzést, de az összeadandó számokat nem megfelelően írja egymás alá)

✓ az írásbeli matematikai feladatok végzésénél elfelejti hozzáadni a maradékot, vagy rossz számhoz adja hozzá a maradékot (pl. a kisebbítendőhöz adja hozzá a maradékot)

✓ sok gyakorlás ellenére sem tudja a szorzótáblát, nincs tisztában a szorzótábla lényegével (tehát csak bemagolja a szorzótáblát, mint egy verset, de nem látja át, hogy a $4 \cdot 3 = 3 + 3 + 3 + 3$)

✓ nem látja át, hogy az összeadás és a kivonás, illetve a szorzás és az osztás egymás ellentétes műveletei (nem látja át, hogy pl. $4 + 5 = 9$ és a $9 - 4 = 5$, illetve a $4 \cdot 5 = 20$ és a $20 : 4 = 5$ egymás ellentétes műveletei)

✓ kialakulatlan a helyiérték fogalma (ilyenkor gyakori, hogy pl. a 205-öt nagyobbnek érzi, mint a 210-et, mert az 5 nagyobb, mint az 1, csak nem tudja értelmezni a helyiértéküket)

✓ nehezen tudja megérteni és megtanulni a mértékegységek közötti átváltást, pl. azt, hogy 1 liter az hány deciliter, hogy 58 deka az hány gramm, stb.

✓ képtelen automatikus sorokat megjegyezni, bevézni (pl. az ábécét, a napok, hónapok neveit, stb.)

A fenti jelek esetében részletes diszkalkulia-vizsgálattal megállapítható, hogy valóban diszkalkuliáról van-e szó, vagy csupán egy rosszul berögzült, nem hatékony számolási technikáról, amely hasonló módszerekkel, de sokkal gyorsabban kezelhető, és tünetmentessé tehető. Diszkalkulia esetén komoly terápiára van a gyermeknek szüksége ahhoz, hogy az iskolai matematika-tananyagot el tudja sajátítani, illetve, hogy a többi, számolásokat alkalmazó tantárgyban (pl. fizika, kémia) sem élje meg a sorozatos kudarcokat. Olykor indokolt az értékelés alóli felmentés javaslata, amíg a terápia tart. Ilyenkor a szakvéleményben esetleg azt is javasolhatja a vizsgálatot végző szakember, hogy az órákon engedélyezzék a tanulónak segédeszköz (pl. számológép) használatát, hogy a rendszeres terápia mellett a tanórán is aktívan részt tudjon venni, és el tudja sajátítani az osztályfokban elvárt tananyagot.

Gyakori kérdések a diszlexiáról

Rossz-e az olvasástanítási módszer?

Egyik olvasástanítási módszer sem mondható egyértelműen jónak vagy rossznak, hiszen van olyan gyermek, aki azzal a módszerrel is sikeresen megtanul olvasni, amelyik egy diszlexiásnál nem válik be. Azt kell tehát inkább megnézni, hogy a diszlexia-veszélyeztetett gyermekek melyik olvasástanítási módszerrel tudnak sikeresen megtanulni olvasni. Az elmúlt évtizedek tapasztalatai alapján egyértelműen kiderült, hogy a diszlexiás gyermekek esetében az a leghatékonyabb olvasástanítási módszer, amely

➤ nagy hangsúlyt fektet az olvasástanulást megalapozó részképességek fejlesztésére

➤ apró lépésekben haladva először külön-külön tanítja meg az egyes betűket, minden betűnél kiemelve, hogy mit látunk (milyen betűelemekből áll, azok hol helyezkednek el egymáshoz viszonyítva), mit hallunk, és hogyan mondjuk ki – ez, a több érzékszervre támaszkodó megközelítés kulcsfontosságú a diszlexiás gyermekek olvasástanulásában

➤ a hasonló hangzású, vagy hasonló képű betűket időben egymástól nagyon távol tanítja, elkerülve ezzel a tévesztés lehetőségét

➤ elegendő időt szán az összeolvasás technikájának kialakulására – először rövid, kétbetűs szótagok összeolvasását tanítva

➤ sok-sok gyakorlóanyagot biztosít minden egyes betű begyakorlásához, fokozatosan növelve a betűk, szótagok számát

➤ nagy hangsúlyt fektet az olvasás megértésének fejlesztésére is – megbizonyosodik arról, hogy a gyermek érti is azt, amit elolvasott.

Ha az Ön gyermekénél nem működik hatékonyan az iskolában alkalmazott olvasástanítási módszer, és nem tud osztályával együtt haladni, kudarcként éli meg az olvasást, akkor mindenféleképpen célszerű olyan szakember segítségét is kérni, aki a megfelelő módszerrel őt felzárkóztatja az iskolában elvárt olvasási szinthez.

Lehet-e gyógyszerrel kezelni a diszlexiát?

Nem. A diszlexia nem betegség, ami gyógyszer beadásával kezelhető lenne. A pontos diagnózis felállításakor azonban azt is figyelembe kell venni, hogy

van-e olyan más rendellenesség, vagy betegség, ami gyógyszeres kezelést, vagy orvosi megsegítést igényelne, hiszen a diszlexia más állapotokkal is együtt járhat, amelyek kezelése a diszlexiától független. Fontos ezért kideríteni, hogy nincs-e például szemüvegre szüksége a gyermeknek, vagy a túlzott szétszórtság, figyelmetlenség és mozgékonyság hátterében nem hiperaktivitás és figyelemzavar tünetegyüttes áll-e, stb. De magára a diszlexiára nem létezik orvosi gyógyszer.

Meg lehet-e előzni a diszlexia kialakulását?

Igen. De ennek az az előfeltétele, hogy idejekorán megtörténjen az ún. „diszlexia-veszélyeztettség” felderítésére irányuló vizsgálat. A veszélyeztettség tényét már az óvodában, akár középsős vagy nagycsoportos korban meg lehet állapítani. Ha azonban egy gyermeket a logopédus veszélyeztetettnek minősít, az még nem jelenti azt, hogy valóban diszlexiás is lesz! Sok múlik azon, hogy a vizsgálatot követően milyen fejlesztésben lesz része a gyermeknek.

A diszlexia-megelőző, ún. „prevenciós” foglalkozásokon a gyermekek olyan logopédiai és/vagy fejlesztő pedagógiai fejlesztésben részesülnek, amelynek célja az olvasás elsajátításához szükséges részképességek megerősítése, a

készségfejlesztés. Ez magába foglalja többek között a nyelvi fejlesztést (ami valójában a szókincs, a szótagolás, beszédritmus, a beszédhanghallás, a helyes mondatalkotás fejlesztése), a téri és időbeni tájékozódás fejlesztését, a látási és hallási észlelés fejlesztését, az írásmozgások fejlesztését, illetve az íráselemek felismerésének fejlesztését. Olykor indokolt (pl. akadályozott beszédfejlődés, dysphasia, vagy súlyos, több hangcsoportra kiterjedő, általános pöszeség esetében) az iskolába indulás előtt megkezdeni a diszlexia-prevenációs olvasástanítást is, ami megakadályozza a hasonló betűk tévesztésének kialakulását, illetve megtanítja az egyes betűk összeolvasásának technikáját, amit néhány olvasástanítási módszer figyelmen kívül hagy. Ezáltal a diszlexia-prevenációs foglalkozások megakadályozzák az iskolai kudarcok kialakulását is, hiszen a gyermek olyan képességekkel, technikákkal „felvértezve” kezdi meg az iskolát, amelyek mindenféleképpen előnyére válnak az iskolakezdéskor.

Ki lehet-e nőni a diszlexiát?

Nem. A diszlexia a megfelelő kezelés, fejlesztés elmaradása nélkül nem múlik el magától. Megtörténik ugyan, hogy a gyermek olyan túlélési technikákat fejleszt ki magában, amelyek egy időre megsegítik őt, és úgy tűnhet,

mintha semmi gond nem lenne az olvasással (pl. hallás alapján kívülről megjegyzi az olvasandó rövid szöveget, és fel sem tűnik, hogy nem olvassa, hanem fejből mondja...). De ezek csak ideig-óráig segítik őt, előbb-utóbb azonban belefárad a sokkal nagyobb energiát igénylő technika használatába, és ilyenkor hirtelen teljesítmény-romlás tapasztalható.

A diszlexiát minden esetben kezelni kell. Hiszen a gyermek csak akkor fog megtanulni olvasni, ha megfelelő módszerrel, sok gyakorlóanyaggal, és rengeteg türelemmel és dicsérettel segítjük őt.

Mi a teendő, ha diszlexia-gyanús a gyermek?

Ha egy gyermeknél felmerül a tanulási zavar gyanúja, ajánlott minél előbb logopédus vizsgálatát és javaslatát kérni. Ha az iskolában nincs logopédus, felkereshetjük a kerületi (vidéken a városi vagy a megyei) Nevelési Tanácsadót, vagy a Beszédjavító Intézetet. A részletes és pontos, több területre is kiterjedő vizsgálat alapján itt a szakemberek szakvéleményt készítenek, ami a diagnózison túl megfogalmazza a fejlesztési, és esetleg iskolaváltási javaslatot. A vizsgálatot végző szakemberek általában arra is javaslatot tesznek, hogy kihez járjon a gyermek fejlesztésre, terápiára. A terápiát végző logopédus vagy

fejlesztő pedagógus pedig a vizsgálat, illetve a súlyosság alapján dönti el, hogy heti 2 vagy 3 alkalommal indokolt a gyermek fejlesztése, és a szülőt is otthoni gyakorlatokkal, fejlesztő tanácsokkal látja el.

Iskolát kell váltani, ha diszlexiás a gyermek?

Ha idejében felismertük a diszlexia tényét, vagy ha nem nagyon súlyos a zavar, a tanuló heti egy vagy két alkalommal történő fejlesztés, logopédiai terápia és a fejlesztést végző szakember útmutatása alapján történő rendszeres otthoni gyakorlás mellett maradhat korábbi iskolájában. Ha azonban ennyi fejlesztés várhatóan nem lenne elegendő ahhoz, hogy a tanuló felzárkózzon az osztályfokban elvárt szinthez, akkor választani lehet a bukás nélküli évismétlés, és egy speciális kislétszámú, ún. „diszlexiás” osztály között. Bukás nélküli évismétlés esetében indokolt az iskolaváltás a gyermek beilleszkedésének megsegítése, illetve a korosztály csúfolódásának elkerülése érdekében. A speciális kislétszámú osztályokban a létszám legfeljebb 15 fő (tehát a pedagógus több egyéni figyelmet és segítséget tud nyújtani az egyes tanulóknak), és az iskola szakembergárdájában rendszerint van logopédus, fejlesztő pedagógus és esetleg pszichológus is, aki a tanulási zavarokkal küszködő

gyermeknek a megfelelő segítséget tudja nyújtani. Ezen kívül az osztálytanítók, majd felső tagozatban a szaktanárok is olyan módszereket és eszközöket alkalmaznak tanításuk során, amely segíti a tanulási nehézséggel küszködő gyermek tanulását: az erősebb képességekre támaszkodva nem „gyötri” feleslegesen az amúgy is gyengébb részképességeket.

Milyen esetben kell kérni az Országos Beszédvizsgáló Szakértői Bizottság vizsgálatát?

Csak abban az esetben szükséges a Szakértői Bizottság vizsgálata és szakvéleménye, ha a gyermek beszédhibájának, vagy diszlexiájának, diszgráfiájának súlyossága miatt indokolt a logopédiai óvodába, logopédiai (általános iskolai vagy középiskolai) osztályba való áthelyezése. Ezek a, kislétszámú csoportokkal, osztályokkal működő intézmények ugyanis csak abban az esetben tudják felvenni a gyermeket, ha van szakértői javaslat, szakvélemény.

Minden más esetben (beszédvizsgálat, logopédiai vizsgálat, diszlexia-, diszgráfia-vizsgálat) az óvodai vagy iskolai logopédus, ennek hiányában a Nevelési Tanácsadó logopédusának, illetve – ha van – a Beszédjavító vagy Logopédiai Intézet logopédusához fordulni. Diszkalkulia-

vizsgálattal ma még kevés logopédus foglalkozik, ezért súlyos diszkalkulia esetében célszerű a Gyakorló Logopédiai Intézet vizsgálatát kérni.

Milyen jogai vannak a diszlexiás gyermekeknek?

A magyar közoktatási törvény minden óvodába vagy iskolába járó gyermek számára biztosítja azt a jogot, hogy a képességeihez, szükségleteihez igazodva részesüljön nevelésben, oktatásban a magyar közoktatási intézményekben. Ez azt is jelenti, hogy ha a gyermeknek valamilyen speciális fejlesztésre, terápiára van szüksége, akkor a számára ezt biztosítani kell. Az intézmény azonban csak olyan terápiát, fejlesztést tud biztosítani a gyermekek számára, ami az alapító okiratában bennfoglaltatik. Így beíratás előtt érdemes utána járni, hogy a választott iskola tudja-e azt nyújtani a gyermek számára, amire neki szüksége van. Ellenkező esetben érdemes tovább kutatni, amíg a legmegfelelőbb intézményt megtaláljuk gyermekünk számára.

A közoktatási törvény a gyermek alapjogain kívül további különleges jogokat, kedvezményeket is biztosít a kommunikációs, tanulási és/vagy beilleszkedési, magatartási nehézséggel küszködő gyermekek számára. Ahhoz, hogy ezekkel a jogokkal élhessen a gyermek,

minden esetben szükséges a helyileg illetékes Nevelési Tanácsadó, illetve a Szakértői Bizottság részletes vizsgálata, szakvéleménye, amely alapján az óvoda vezetője, illetve az iskola igazgatója megadja ezt a jogot.

➤ a tanulási-magatartási-beilleszkedési nehézséggel küszködő gyermekek mind az óvodában, mind az iskolában a Nevelési Tanácsadó szakvéleménye alapján **az óvodai csoport**, illetve **az osztálylétszám számításánál kettő gyermeknek számíthatók be** mindaddig, amíg a megfelelő felzárkóztató fejlesztésben, foglalkozásban részesülnek. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy ha egy osztályban van egy ilyen gyermek, akkor az osztály létszáma nem 24 (mint ahány gyermek oda jár), hanem 25, mert a nehézségekkel küszködő gyermek két főnek számít. Ez valamelyest segíti a pedagógust abban, hogy a segítségre szoruló gyermeknek több egyéni figyelmet, segítséget szentelhessen. (A többször módosított, **1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról: a 3. sz. melléklet II. részének 3. pontja**)

➤ tanulási nehézség (diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia) esetében **a tanuló felmentést kaphat az osztályozás, értékelés alól egyes tantárgyakból, vagy tantárgy-részekből.** Így például diszlexia esetében felmentés adható az idegennyelv értékelése alól. A (tartalmi)

diszgráfiasoknál nagyon gyakori a helyesírás osztályozása alóli felmentés, illetve az írásbeli munkák méltányos értékelésének megadása – ez utóbbinál például a történelem tantárgy írásbeli számonkérésénél nem veszik figyelembe a helyesírási hibákat, és a külalakot, csupán a tartalmat osztályozzák, vagy az is előfordulhat, hogy inkább a szóbeli számonkérést javasolják az írásbelivel szemben. Diszkalkulia esetében a matematika tantárgy értékelése alóli felmentés az indokolt, illetve javasolni szokták a többi, matematikával kapcsolatos tantárgy (pl. fizika, kémia, stb.) esetében a számológép használatának engedélyezését, illetve a számolási nehézség figyelembe vételét. A felmentés a kommunikációs nehézséggel küszködő gyermekek esetében is adható – pl. súlyos dadogás esetében javasolják, hogy a tanuló a szóban történő feleltetés helyett inkább írásban adjon számot tudásáról. A felmentések indokolt esetben az érettségi vizsgára is vonatkoztathatók. (A többször módosított, **1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról: a 30§ 9. pontja**)

➤ alsó tagozatban a felmentés helyett inkább az **egyéni haladási tempót** szokták javasolni tanulási nehézség esetén. A Nevelési Tanácsadó szakvéleménye ebben az esetben megfogalmazza, hogy az adott, pl. 2. osztályos gyermeknél a tanulási nehézség miatt adott

tantárgyból önmagához képest értékeljék, illetve meghatározza azt is, hogy melyik osztályfokig, legkésőbb a 4. osztály végéig kell utolérnie az osztálytársait az adott tananyagból. (A többször módosított, **1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról: a 70§ 7-9. pontja**)

➤ ha a gyermek nem iskolaérett, de mégis beiskolázták, és gyenge teljesítménye már **az első osztályban** kiderül, akkor a szülő kérésére az **a tanév előkészítő osztálynak tekinthető**. A gyermek ekkor játékos fejlesztés keretében készül az iskolai teljesítmények teljesítésére, és osztályzatokat, értékelést nem kap. Ebben az esetben nem számít sem bukásnak, sem évismétlésnek, hogy a gyermek újra fogja járni az első osztályt. (A többször módosított, **1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról: a 70§ 8. pontja**)

Minden említett különleges jog esetében fontos szem előtt tartani, hogy a gyermeknek mindenekelőtt a felzárkóztatást, speciális fejlesztést kell biztosítani a probléma csökkentése, megszüntetése érdekében, hiszen valójában csak ebben az esetben érvényesíthetők megfelelőképpen a gyermek jogai. A tantárgyi értékelés alóli felmentés esetében egy általános pszichológiai (intelligencia-) vizsgálatot és a panasztól függően olvasás-,

írás-, és/vagy számolásvizsgálatot végeznek, amelyet kiegészíthet egy részletes profilú részképesség-vizsgálat (az ún. Sindelar-vizsgálóeljárás), amelyre komplex fejlesztőprogram is épül. A vizsgálatot végző szakemberek (pszichológus és logopédus) a gyermek nehézségeitől függően egyénre szabottan tesznek javaslatot a tantárgyi felmentésre, illetve a szakvélemény minden esetben tartalmazza a javasolt fejlesztést is.

A felmentések, kedvezmények megadása nem végleges. Az első vizsgálatot és a kedvezmény megadását követően két éven belül, majd azt követően évente ellenőrzik kontrollvizsgálattal a fejlődést és a kedvezmény további indokoltságát.

További kérdéseikkel forduljanak bizalommal a Napvirág Alapítvány szakembereihez!

Ajánlott fejlesztő könyvek, füzetek

Óvodásoknak:

Nyelvi fejlesztéshez:

1) *Bittera* Tiborné – Dr. Juhász Ágnes: **Én is tudok beszélni 1.**; Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest, (több kiadás)

2) Dr. Gósy Mária: **A beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése óvodásoknak**; Nikol GMK

3) *Fehérné – Mácsai – Szebényiné*: **Együtt lenni jó**; Logopédia Kiadó, 2000.

4) *Rosta Katalin – Rudas Zsuzsanna – Kisházy Gergely*: **Hüvelykujjam...**; Logopédia Gmk, 1995.

5) *Szabó Borbála*: **Mozdulj rá!** (Mozgással kísért vers- és mondókagyűjtemény); Logopédia Kiadó, 1996.

Diszlexia-megelőzéshez:

1) *Csabay Katalin*: **Lexi iskolás lesz**; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997

2) *Csabay Katalin*: **Lexi**; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1992.

3) *Kocsis Lászlóné – Rosta Katalin*: **Ez volnék én?** (Testséma fejlesztő feladatlap-gyűjtemény; Logopédia Kiadó

4) *Marosits Istvánné*: **Tudod-e?** (Készségfejlesztő feladatlapok az olvasástanulás előkészítésére); Logopédiai GMK

5) *Rosta Katalin*: **Színezd ki... és rajzolj te is!**; Göncöl Kiadó

Diszkalkulia megelőzéséhez:

1) *Dékány* Judit: **I. kép- és szöveggyűjtemény számolni tanuló gyermekeknek**; Logopédia Kiadó

2) *Dékány* Judit: **Mit gondolsz? 1-3.**; Logopédiai GMK, 1993.

3) *Rosta* Katalin: **Színezd ki... és számolj te is!**; Göncöl Kiadó

Diszgráfia megelőzéséhez, írásmozgások fejlesztéséhez:

1) *Adorján* Katalin: **Szebben akarok írni**; Psycho-Art Kft. 1994.

2) *Kelédi* Lászlóné: **Íráselemek gyakorlása**; Logopédia Kiadó

3) *Rosta* Katalin: **Színezd ki... és rajzolj te is!**; Göncöl Kiadó

Kisiskolásoknak:

Olvasni tanulóknak, a diszlexia megelőzéséhez, vagy terápiájához:

1) *Csabay* Katalin: **Lexi iskolás lesz**; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997.

2) *Csabay* Katalin: **Lexi**; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1992.

3) *Dr. Gósy* mária: **A beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése szóban és írásban iskolásoknak**; Nikol GMK 1994

4) *Gyenei* Melinda – *Szautner* Jánosné: **„Nebulú”** Látom, hallom, csinálom: TUDOM!; Szolnoki Nevelési Tanácsadó, 1995.

5) *Hornyákné Tarnai Klára*: **Betűsuli 1-2.**; Logopédia Kiadó

6) *Marosits Istvánné*: **Betűző** (betűtanuló lapok olvasni tanuló gyerekek számára); Logopédiai GMK

7) *Meixner Ildikó – Csabay Katalin*: **Olvasólapok** (Feladatlapok a diszlexia korrekciójához)

8) *Meixner Ildikó*: **Játékház** (Képes olvasókönyv és Feladatlapok az általános iskola 1. osztálya számára); Nemzeti Tankönyvkiadó

9) *Szebényiné Nagy Éva*: **Böngésző** (Munkatankönyv olvasni-írni tanuló kisiskolásoknak; Logopédia Kiadó 1998.

Írni tanulóknak, a diszgráfia megelőzéséhez, vagy terápiájához:

1) *Adorján Katalin*: **Szebben akarok írni I-II.**; Pszicho-Art Kft.

2) *Meixner Ildikó – Romankovics András – Tóth Júlia*: **Írni tanulok 1.**; Tankönyvkiadó

3) *Meixner Ildikó*: **Játészóház** (Írástanító lapok az általános iskola 1. osztálya számára); Nemzeti Tankönyvkiadó

Diszkalkulia megelőzéséhez, illetve terápiájához:

1) *Dékány Judit*: **I. kép- és szöveggyűjtemény számolni tanuló gyermekeknek**; Logopédia Kiadó

2) *Dékány Judit*: **II. kép- és szöveggyűjtemény számolni tanuló gyermekeknek**; Logopédia Kiadó

3) *Szabó Ottilia*: **Számtól számig I.**; Meixner Alapítvány

3-4. osztályosoknak:

A diszlexia terápiájához:

1) *Adorján Katalin: Gyakorlóanyag dyslexiás gyermekek részére I.-II.*; Meixner-módszer Alapítvány, 1999

2) *Besztercei Enikő: Másképp* (Munkatankönyv diszlexiás gyerekeknek); Logopédia Kiadó

3) Dr. *Gósy Mária: A beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése szóban és írásban iskolásoknak*; Nikol GMK 1994

4) *Kárpáti Tamásné – Tasnádyné Pap Zsuzsanna – Vajda Sándorné: Betűről betűre* (Olvasásfejlesztő füzetek 1-6.); Krónika Nova Kiadó, Budapest

5) *Kovács Györgyné – Szebényiné Nagy Éva – Torda Ágnes: Mondd ki, írd le, törd a fejed!* (Nyelvi fejlesztő feladatlapok); Tankönyvkiadó Budapest, 1992

6) *Vannay Aladárné: Szórejtvő – szófejtő*; Logopédia Kiadó (4. osztálytól!)

Felső tagozatosoknak:

A diszlexia terápiájához:

1) *Adorján Katalin: Gyakorlóanyag dyslexiás gyermekek részére I.-II.*; Meixner-módszer Alapítvány, 1999

2) *Besztercei Enikő: Másképp* (Munkatankönyv diszlexiás gyerekeknek); Logopédia Kiadó

3) *Kárpáti Tamásné – Tasnádyné Pap Zsuzsanna – Vajda Sándorné: Betűről betűre* (Olvasásfejlesztő füzetek 1-6.); Krónika Nova Kiadó, Budapest

4) *Kovács Györgyné – Szebényiné Nagy Éva – Torda Ágnes: **Mondd ki, írd le, törd a fejed!*** (Nyelvi fejlesztő feladatlapok); Tankönyvkiadó Budapest, 1992

5) *Kovács Györgyné – Torda Ágnes: **Folytassuk! Mondd ki, írd le, törd a fejed!*** (Nyelvi fejlesztő feladatlapok); Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest, 1992

6) *Kovács Györgyné: **Folytassuk tovább! Mondd ki, írd le, törd a fejed!*** (Nyelvi fejlesztő feladatlapok); Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest, 1992

7) *Vannay Aladárné: **Szórejtvő – szófejtő;*** Logopédia Kiadó

Ha a kiadványban említett bármely témával kapcsolatban további szakirodalmat szeretne olvasni, keresse fel bizalommal a Napvirág Alapítvány munkatársait, akik szívesen ajánlanak könyveket, cikkeket, további tájékoztató anyagokat a témában!

További információk vizsgálatlaltal, terápiaíval, illetve az azt végző intézményekkel, pontos címekkel kapcsolatban:

Vicsek Annamária
kuratóriumi elnök

Napvirág Alapítvány
1143 Budapest
Szobránc u. 19-25. II/8.
Tel.: 06-1/4221158
Fax: 06-1/4221159
e-mail:
info@napvirag.hu
vicsekannamaria@freemail.hu

Sieglerné Bujdos Éva
egyesületi elnök

**Dyslexiás Gyermekekért
Egyesület**
1114 Budapest
Villányi út 11-13.
Tel.:06-1/3658804
Fax: 06-1/3428019

Dr. Juhász Ágnes
igazgató

Gyakorló Logopédiai Intézet
1071 Budapest
Damjanich u. 41-43.
Tel.: 06-1/3213526/148 vagy 149
mellék

Dr. Csabay Katalin
igazgató

**Beszédvizsgáló Országos
Szakértői és Rehabilitációs
Bizottság**
1115 Budapest
Halmi út 26.
Tel.: 06-1/2038497